สรุปข้อเสนอยุทธศาสตร์ด้านการปรับตัว(Adaptation)

ภาคส่วนการพัฒนาที่ 2-4 : **คนและการมีส่วนร่วม**

(ภาพรวมโดยกรณีศึกษาจากบริบท 3 ภาค)

โครงการศึกษามาตรการที่เหมาะสมเพื่อลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คนไทยและการมีส่วนร่วม

ในบทบาท 1 ภาคส่วนของการพัฒนาประเทศไทย

- **ในขั้นตอนแรกของการศึกษา** เราไม่ได้จำแนกชัดเจนว่า "เรื่องคนและการมีส่วนร่วม" เป็นประเด็นหลักหรือภาคส่วนการพัฒนาหนึ่งของประเทศ เป็นการเฉพาะ แต่เมื่อดำเนินการศึกษาไปแล้ว พบว่า คนและการมีส่วนร่วม เป็นปัจจัยสำคัญมากโดยมีอิทธิพลต่อปัจจัยสร้างความเสี่ยงเกือบทั้งหมด ยกเว้นปัจจัยทางธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถจัดการได้ ทั้งนี้ มีสถานการณ์โดยรวมคล้ายๆ กันทั้ง 3 ภาคที่ผู้เขียนเป็นผู้ดำเนินการศึกษา ดังนั้น ในช่วงสรุปนี้ ผู้เขียนขอยกมาเป็นประเด็นเฉพาะเพิ่มขึ้น
- **ในฐานะองค์ประกอบของการพัฒนาประเทศ**
  - **คน** : เป็นเรื่องแบบปัจเจก (ส่วนตัว) .. โจทย์ก็คือ "ปัจเจกชนแบบไหน.. คือองค์ประกอบที่สนับสนุนให้การพัฒนาประเทศเจริญก้าวหน้า" และในประเด็นการสร้างความพร้อมของประเทศในการเตรียมรับมือกับภูมิอากาศในอนาคตนี้ ปัจเจกชนของประเทศไทย ควรมีลักษณะแบบใดเป็นพื้นฐานบ้าง ทั้งนี้ สถานการณ์ปัจจุบัน เป็นอย่างไร
  - **การมีส่วนร่วม** : สิ่งบ่งชี้ความเป็นรัฐหรือประเทศนั้น "การมีประชากรของตนเอง" คือ 1 ข้อ ที่ต้องแสดงให้ปรากฏต่อสังคมโลก เมื่อมองถึงการเป็นส่วนประกอบในการพัฒนาประเทศ นี่คือ มิติทางสังคม ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญเช่นเดียวกับมิติทางเศรษฐกิจ หรืออาจจะมีความสำคัญเหนือกว่ามิติทางเศรษฐกิจ(เพราะสังคมคืออิทธิพลในการสร้างปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจขึ้นมา) การมีส่วนร่วม เป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้ปรากฏ "ลักษณะทางสังคมแบบต่างๆ" ขึ้นมา เนื่องจากผลลัพธ์จากการหลอมรวม "ลักษณะปัจเจกชนของประเทศทั้งหมด" ขึ้นเป็น "อัตลักณ์ของประเทศ" หรือจะเรียกว่า ตัวตน หรือ อิมเมจ ก็ไม่ผิดเช่นกัน
  - **ความพร้อมของประเทศในการรับมือกับภูมิอากาศในอนาคต** จึงไม่มีทางหลีกหนีอิทธิพลด้านคนและการมีส่วนร่วมของแต่ละประเทศ และหลักคิดนี้ ก็คือ การให้ตระหนักเรื่องการพึ่งตนเอง ตามคำสอนในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง (หมายความว่าประเทศไทยคงไม่สามารถไปขอให้ใครมาช่วยเหลือให้รับมือกับภูมิอากาศในอนาคตได้หรอก หากตนเองไม่ร่วมมือร่วมใจลงมือทำกันให้เต็มที่ก่อน)

กล่าวเฉพาะเรื่องความพร้อมในการรับมือภูมิอากาศในอนาคต

(แท้จริงแล้ว อาจครอบคลุมทุกเรื่อง ไม่เฉพาะเรื่องการรับมือกับภูมิอากาศในอนาคต)

- **คน**(ปัจเจก) ควรมีคุณลักษณะ 2 เรื่อง เป็นพื้นฐาน ได้แก่
    - **การคิดวิเคราะห์เชิงระบบ** : การวิเคราะห์สถานการณ์มีปัจจัยหลายอย่างเป็นองค์ประกอบ แต่ละปัจจัยแสดงบทบาทคล้ายกันบ้าง ต่างกันบ้าง แล้วก็แสดงอิทธิพลต่อกัน (การปฏิสัมพันธ์ในระบบ) แต่ทุกอย่างล้วนมีลักษณะของการเริ่มที่เหตุไปหาผล ความแม่นยำในหลักเหตุไปหาผลคือศาสตร์ของทุกแขนงวิชา ความหลากหลายของปัจจัยองค์ประกอบคือความยุ่งยากซับซ้อน ดังนั้น การรับมือกับภูมิอากาศไม่ใช่เรื่องง่าย ผิวเผิน หรือทำได้รวดเร็ว ในระดับส่วนบุคคลนั้น จะต้องมีการลงทุนด้านระยะเวลาที่มากพอสำหรับการศึกษาทำความเข้าใจความซับซ้อนเหล่านี้ ท้ายสุด ต้องยกร่างเค้าโครงระบบของปัญหาหรือสถานการณ์ขึ้นมาให้ได้ ระบุปัจจัยส่วนประกอบทั้งหมดให้ได้ อธิบายความสัมพันธ์ในระบบให้ได้
    - **การใช้ข้อมูลสนับสนุนในการวิเคราะห์และตัดสินใจ** : ในการศึกษาทำความเข้าใจต่อสถานการณ์จนสามารถยกร่างเค้าโครงขึ้นมาเป็นระบบได้นั้น ความซับซ้อนและความหลากหลายของส่วนประกอบต่างๆ ทำให้ต้องใช้ข้อมูลไม่น้อยสำหรับทำการศึกษาให้เข้าใจ ต้องใช้เวลาในการค้นคว้า การอ่าน การเดินทางสำรวจ สังเกต พูดคุย การทดสอบ ตรวจวัด ประเมิน จำนวนมาก ... ความเบื่อหน่าย เหน็ดเหนื่อย คือสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอ และเป็นไปได้สูงที่จะมีการใช้ความรู้สึกจากพื้นฐานประสบการณ์ ทัศนคติ ความเชื่อ มาสรุปข้อมูล โดยขาดการทบทวนทำความเข้าใจจากข้อมูลต่างๆ ที่ควรนำมาใช้ศึกษาก่อนที่จะใช้ดุลพินิจส่วนตัวในการตัดสิน
    - ... คนไทยลักษณะนี้ มีกี่เปอร์เซ็นต์ของประชากรรวม .. นั่นคือ ตัวบ่งชี้ขีดความสามารถและระดับความพร้อม

- **การมีส่วนร่วม**(สังคม) ควรมีลักษณะ 4 เรื่อง เป็นพื้นฐาน ได้แก่
    - การร่วม..ใส่ใจ เอาจริงเอาจัง ต่อปัญหาสำคัญ โดยเฉพาะประเด็นสาธารณะ(ไม่ทำเล่นๆ ผิวเผิน)
    - การร่วม..ให้ข้อมูลและอภิปรายตรวจสอบข้อมูล
    - การร่วม..คิดวิเคราะห์ และจัดทำข้อสรุปด้วยกัน
    - การร่วม..ดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่และด้วยความรับผิดชอบ

- ... กลุ่มหรือชุมชน(communities) ที่มีบรรยากาศเช่นนี้ พอจะคำนวณสัดส่วนได้หรือไม่ว่ามีกี่เปอร์เซ็นต์ในสังคมไทย.. ไม่ว่าจะในชุมชนต่างๆ ในองค์กรต่างๆ ทั้งสังคมในภาครัฐและสังคมนอกภาครัฐ ... นั่นคือ ตัวบ่งชี้ขีดความสามารถและระดับความพร้อม

ลักษณะต่างๆ ในด้านการมีส่วนร่วมนี้ จะไม่อธิบายรายละเอียด เพราะเชื่อว่าทุกท่านมีความรู้ความเข้าใจอยู่แล้ว

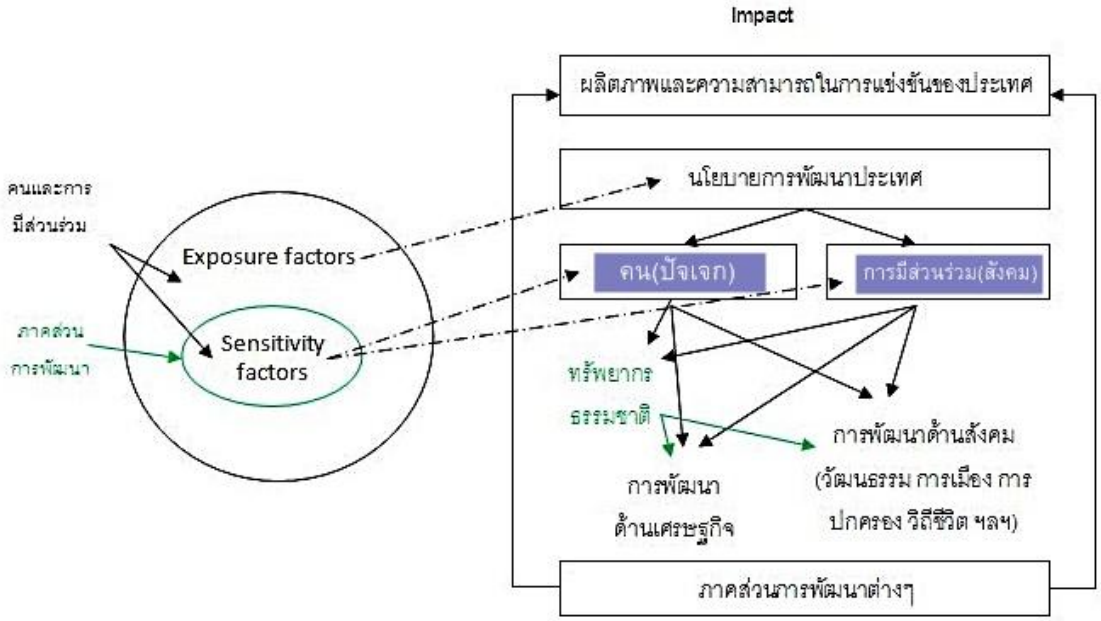

บทบาทของคนและการมีส่วนร่วมตามกรอบแนวคิด ESC Model

(ดูรายละเอียดในรายงานฉบับเต็ม)

กรณีศึกษาด้วยบริบทของ 3 ภาค

จุดอ่อนด้านคน 2 เรื่อง, ด้านการมีส่วนร่วม 4 เรื่อง

กับความพร้อมในการรับมือภูมิอากาศในอนาคต

ของประเทศไทย

<u>หมายเหตุ</u> ; สภาพการณ์ที่ตรวจพบ เป็นข้อสังเกตในระหว่างการดำเนินการศึกษา ซึ่งจำกัดขอบเขตเฉพาะสังคมในพื้นที่ศึกษาเท่านั้น รวมทั้งอาจคลาดเคลื่อนข้อเท็จจริงได้ โดยจะมีความชัดเจนมากขึ้น หากได้รับการร่วมแสดงความคิดเห็นและข้อมูลต่างๆ เพิ่มขึ้นทั้งทางเว็บไซต์ ช่องทางสื่อสารอื่นๆ และการเข้าร่วมในการประชุมระดับประเทศ [สังเกตจากช่วงเวลาระหว่างการสุ่มสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ประชุมกลุ่มย่อย ในการประชุมระดับภาค และการสื่อสารผ่าน Social Media]

จุดอ่อนด้านคน 2 เรื่อง

- **สภาพการณ์ที่ตรวจพบ**
  - **การคิดเชิงวิเคราะห์** : สามารถสังเกตได้ไม่ยากนักและไม่ต้องใช้ระยะเวลานาน โดยพิจารณาจากลักษณะการพูดอธิบายเหตุการณ์หรือปัญหาต่างๆ ว่าสามารถฉายภาพเค้าโครงขึ้นอย่างเป็นระบบหรือไม่ ระบุปัจจัยต่างๆ ได้ครอบคลุมแค่ไหน อธิบายความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ได้ชัดเจนเพียงใด มีความเป็นเหตุเป็นผลที่สืบเนื่องกันหรือไม่

    ในการศึกษา พบว่าในทุกภาคยังไม่มีลักษณะของการคิดเป็นระบบในระดับที่ครอบคลุม สภาพการณ์ที่พบคือการชี้ประเด็นบางอย่าง แล้วระบุปัจจัยสาเหตุบางประการ แล้วนำเสนอแนวทางแก้ไข ส่วนที่ขาดไป คือ การแยกแยะทำความเข้าใจเรื่อง “ปัญหา” “ประเด็น” “ผลกระทบ” ที่พบมากคือ บางอย่างเป็นประเด็นที่คิดว่าเป็นปัญหา แต่ก็ไม่สามารถอธิบายได้ว่าผลกระทบมีอะไรบ้าง ร้ายแรงแค่ไหน เกิดมานานเท่าไหร่ ซึ่งทำให้ไม่สามารถชี้ชัดได้ว่า แนวทางแก้ปัญหาที่เสนอนั้น เพื่อไปตอบสนองที่จุดใด ไม่รวมถึงการขาดข้อพิจารณาถึงประเด็นคาบเกี่ยวซึ่งมีอยู่มาก เช่น ผลกระทบหนึ่งอย่าง อาจมีปัจจัยสาเหตุหลายอย่าง และปัจจัยสาเหตุแต่ละอย่างก็อาจมีตำแหน่งต่างกัน ส่งผลต่างกัน

  - **การใช้ข้อมูล** : ในการประเมิน ผู้วิจัยไม่ต้องการให้มีการนำเสนอข้อมูลอย่างละเอียดและครอบคลุมในทันที แต่เพียงประเมินว่าลักษณะการแสดงความคิดเห็น การร่วมอภิปราย การนำเสนอประเด็นต่างๆ ว่าเป็นการพูดที่มีแหล่งข้อมูลรองรับที่พอจะเชื่อถือได้หรือไม่ หรือเป็นเพียงความรู้สึกจากทัศนคติเฉยๆ คุณลักษณะของคนที่ใช้ข้อมูลใน

การคิดวิเคราะห์และตัดสินใจเรื่องต่างๆ อยู่เสมอนั้น จะมีลักษณะการพูดอย่างเป็นเรื่องราว(Story) มีความราบรื่นของเรื่องที่นำเสนอด้วยชุดข้อมูลบางส่วนที่วัดระดับได้ด้วยเกณฑ์แบบต่างๆ ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ พร้อมทั้งสามารถระบุแหล่งข้อมูลในระดับรายละเอียดได้ชัดเจน กล่าวอย่างง่ายคือ เป็นลักษณะของคนที่สามารถทำการ "บรรยายสรุป" ได้นั่นเอง

ในการศึกษาทั้งสามภาค ไม่พบลักษณะดังกล่าว

- **ข้อสันนิษฐานปัจจัยสาเหตุ**

  คาดว่ามาจากสาเหตุ 3 ประการ คือ

  - **นิสัยชอบความง่าย** ซึ่งมักพบโดยทั่วไปอยู่เสมอ เพราะเรื่องยากและซับซ้อนทำให้ปวดหัว ซึ่งคงไม่มีใครต้องการเจอสภาพเช่นนั้นบ่อยๆ อย่างไรก็ตาม ในการทำงานหรือดำเนินชีวิต ย่อมมีทั้งเรื่องยากและเรื่องง่าย บังเอิญว่า เรื่องการปรับตัวกับภูมิอากาศในอนาคต เป็นกลุ่มที่จัดว่าไม่ง่ายนัก
  - **นิสัยขาดความอดทน มุ่งมั่น** การทำงานหรือคิดในเรื่องที่ซับซ้อน ต้องใช้เวลามากพอสมควร(ตามปริมาณงาน) ต้นทุนที่ต้องใช้คือ ความอดทน มุ่งมั่น กับระยะเวลาในการทำงานมากพอสมควร ในขณที่ผลงานจะปรากฏมาทีละเล็กน้อย คนที่ขาดความอดทนและมุ่งมั่น มักจะเลิกกลางคัน หรือสรุปงานแบบห้วนๆ ซึ่งไม่สะท้อนความจริง และคาดการณ์ความสำเร็จไม่ได้
  - **บรรยากาศและการปลูกฝังด้วยระบบการศึกษาและสังคม**
    - **ระบบการศึกษา** บรรยากาศในระบบการศึกษาในประเทศไทย โดยเฉพาะในระดับปฐมวัยจนถึงก่อนเข้าสู่ระดับอุดมศึกษา เป็นบรรยากาศของการเรียนรู้ที่ทำให้เด็กเป็นคนช่างคิดวิเคราะห์ด้วยตนเอง หรือเป็นคนคอยฟังผู้อื่นแล้วเชื่อ นำไปปฏิบัติ ประเด็นนี้ คือจุดหลักที่สำคัญ และส่งผลกระทบต่อเนื่องแบบสะสมตามอายุที่เพิ่มมากขึ้น ในหลักกาลามสูตร(หนึ่งในพระอภิธรรมในพระไตรปิฎก) ได้ให้แนวทางไว้ชัดเจนถึงหลักการเรียนรู้เพื่อค้นหาความจริง ก่อนที่จะตัดสินใจทำอะไรลงไป แต่ในการพัฒนาการเรียนการสอนในภาพรวม กลับไม่พบแนวทางนั้น ดังนั้น ผลผลิตจากระบบการศึกษาจึงได้คนที่ "มีความรู้แต่ขาดความใฝ่รู้ พัฒนาต่อยอด" นอกจากนี้ ยังเป็นชุดความรู้แบบย้อนหลัง (ความรู้ของครู) ซึ่งสุดท้าย จะเป็นคนที่ไม่สามารถเรียนรู้ต่อยอดได้ตามการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

สำหรับกระบวนการสร้างเป้าหมายและความมุ่งมั่นในระบบการศึกษา พบว่า เป็นลักษณะที่โน้มเอียงไปในด้านการสร้างจิตสำนึกในการสร้างความสำเร็จแบบปัจเจก(ชีวิตส่วนตัว) และการสร้างความสำเร็จด้านวัตถุและสถานภาพในสังคม เช่น การเรียนเพื่อสอบเข้าโรงเรียนที่มีชื่อเสียง มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง การเข้าทำงานในระบบราชการ หรือบริษัทเอกชนที่มีชื่อเสียง และสุดท้ายคือ การพยายามเข้าสู่ตำแหน่งระดับสูงไปเรื่อยๆ จบด้วยการมีสถานภาพที่โดดเด่นในสังคม มีหน้ามีตาและมีฐานะทางการเงินที่ดี

แนวทางดังกล่าว ไม่ใช่เรื่องผิดในการสร้างความสำเร็จในชีวิต ซึ่งระบบการศึกษาจะช่วยสนับสนุน แต่แนวทางนี้ สร้างผลกระทบ คือ

- ประชากรของประเทศ จะมุ่งสนใจเรื่องส่วนตัวมากไป
- ประชากรของประเทศ จะขาดคนที่เป็นผู้นำประเภทพัฒนางานให้ปรับเปลี่ยนกับวิวัฒนาการได้ ซึ่งจำเป็นต้องมีเป็นจำนวนมากในทุกระดับ ทุกภาคส่วน ผู้นำประเภทนี้ คือคนที่ "**<u>เรียนเพื่อรู้</u>**" , "**<u>ทำงาน เพราะต้องการพัฒนางาน</u>**" .. ไม่ว่าจะเป็นลูกน้องคนอื่น หรือเป็นเจ้านาย หรือเป็นอิสระ ก็ตาม.. สถานภาพ การรับรอง การสะสมวัตถุ มักเป็นเรื่องลำดับหลังๆ สำหรับคนลักษณะนี้

○ **สถาบันทางสังคม** เริ่มตั้งแต่ครอบครัว สังคมในชุมชน วัฒนธรรมในองค์กรสาขาต่างๆ เรื่อยมา จนกระทั่งเป็นบรรยากาศของสังคมไทยที่คอยปลูกฝังจิตสำนึกประชาชนทุกช่วงวัย จะพบว่า ไม่แตกต่างจากบรรยากาศในระบบการศึกษา ประเด็นสำคัญที่เป็นเรื่องเฉพาะอีกส่วนหนึ่งคือ "การเคารพผู้อาวุโส" หรือ อายุมากกว่า ที่ยังมีจุดอ่อนเรื่องการแยกแยะ

ในการทำงานหรือการเรียนรู้ ไม่สามารถนำเรื่องความอาวุโสมายึดมั่นถือมั่น (โปรดทำความเข้าใจหลักกาลามสูตร) ประสบการณ์ที่มากกว่าถือว่ามีค่า แต่ไม่ใช่เป็นสิ่งที่จะถูกต้องทุกครั้งเมื่อเวลาผ่านไป ส่วนการนับถือในฐานะผู้ใหญ่ที่ควรเคารพ กตัญญูรู้คุณ อันนี้ เป็นเรื่องขนบธรรมเนียม เป็นเรื่องความตระหนักฐานะมนุษย์ทั่วๆ ไป ที่ควรมี

จิตสำนึกพื้นฐานดังกล่าว ในการศึกษา พบว่า สภาพการณ์ปัจจุบัน คนส่วนใหญ่ยังไม่สามารถแยกแยะประเด็นนี้ได้ และนำมาใช้ในการทำงานและการศึกษาจนกลายเป็น “กรอบสังคม” ที่มองไม่เห็น (แต่รู้สึกได้) ผลกระทบส่วนหนึ่งคือ คนส่วนใหญ่ไม่ชอบคิด แต่จะรอฟังเจ้านาย หรือคนนำกลุ่มของตนเอง หรือเรียกว่าเป็นระบบสั่งการ ซึ่งในกรณีที่สังคมไทยมีความสัมพันธ์แนวดิ่งเป็นส่วนใหญ่ “สายการสั่งการ” จึงยืดยาว และผู้สั่งการในระดับรองๆ ลงไป ก็ไม่แตกต่างกันนัก

จุดอ่อนด้าน “คน” เพียง 2 เรื่องนี้ คาดว่าส่งผลกระทบมาถึงลักษณะการมีส่วนร่วมในสังคมระดับต่างๆ และในภาคส่วนต่างๆ ตามมาด้วย ซึ่งมีสภาพการณ์ที่ตรวจพบตามที่อธิบายด้านล่าง ทั้งนี้ ในเรื่องการมีส่วนร่วมนี้จะไม่มีการอธิบายข้อสันนิษฐานอีก เนื่องจากคาดว่า ปัจจัยด้านคน คือสาเหตุหลัก

จุดอ่อนด้านการมีส่วนร่วม 4 เรื่อง สภาพการณ์ที่ตรวจพบ ดังนี้

- **การร่วมใส่ใจเอาจริงเอาจังต่อปัญหาสำคัญโดยเฉพาะประเด็นสาธารณะ** : พบว่าปัญหาต่างๆ ในแต่ละภาค ผู้มีส่วนได้เสียมีการรับรู้และตระหนักความสำคัญกันมานานแล้ว แต่ยังขาดขั้นตอนในขั้นต่อไปคือความใส่ใจในการดำเนินการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาให้ยุติลง ไม่ว่าจะเป็นการตรวจสอบวิธีการเดิมๆ ที่มีการใช้มาแล้วแต่ยังมีประสิทธิภาพไม่เพียงพอ การตรวจสอบอุปสรรคข้อจำกัดต่างๆ และการพัฒนาวิธีการใหม่เพื่อจัดการกับปัญหานั้นๆ และยิ่งเป็นประเด็นสาธารณะ(Public Issue) หรือเรื่องส่วนรวมโดยเฉพาะประเด็นสิ่งแวดล้อมก็ยิ่งขาดความใส่ใจมากขึ้นไปอีก กล่าวได้ว่าเป็นสถานการณ์ที่มี Awareness แต่ยังขาด Attention ผลที่เกิดขึ้น จึงเป็นบรรยากาศที่มีแต่คนชี้ปัญหา ชี้สาเหตุ ชี้วิธีแก้ไข ชี้อุปสรรคข้อจำกัด แล้วก็ยุติลงเท่านั้น โดยปล่อยให้ปัญหามีวิวัฒนาการต่อไปในแต่ละปี

  ข้อแตกต่างระหว่างภาคคือ ในกรุงเทพฯ มีลักษณะการมีส่วนร่วมนี้น้อยที่สุด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังเป็นบรรยากาศที่ขาดความกระตือรือล้น ส่วนภาคใต้มีความกระตือรือล้นมากที่สุดในการร่วมกิจกรรม อย่างไรก็ตาม ทุกภาคยังไม่ถึงขั้นความกระตือรือล้น เอาจริงเอาจังกับการลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องด้วยความร่วมมือร่วมใจกัน

- **การร่วมให้ข้อมูลและอภิปรายตรวจสอบข้อมูล** : คาดว่าเป็นผลสืบเนื่องจากข้อแรกประกอบกับลักษณะนิสัยที่เป็นข้อจำกัด จึงพบได้ยากกับบรรยากาศการอภิปรายที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอย่างเข้มข้น ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกครั้ง จะพบเพียง 2 รูปแบบ ที่มีการร่วมอภิปรายได้อย่างต่อเนื่องและนานพอสมควร คือ การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มเล็กแบบไม่เป็นทางการ อย่างไรก็ตาม เมื่อถึงระดับหนึ่งที่กำลังเข้าสู่ขั้นลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา ก็จะพบว่าจะหยุดไว้แค่จุดนั้น ซึ่งเป็นบรรยากาศตามที่ระบุไว้แล้วข้างต้นว่า เป็นลักษณะที่มีแต่คนชี้ปัญหา ชี้สาเหตุ ชี้วิธีแก้ไข ชี้อุปสรรคข้อจำกัด แล้วก็ยุติลงเท่านั้น ส่วนนี้ มีลักษณะไม่แตกต่างกันทั้ง 3 ภาค

- **การร่วมคิดวิเคราะห์และจัดทำข้อสรุปร่วมกัน** : เป็นผลสืบเนื่องจากข้อที่ผ่านๆ มา เมื่อเกิดสภาพข้อจำกัดในส่วนแรกแล้ว การมีส่วนร่วมในส่วนนี้จึงไม่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ในการดำเนินงานครั้งนี้ ตัวอย่างเช่น การจัดประชุมระดับภาค จะเป็นตัวอย่างที่สะท้อนประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมข้อนี้ได้เป็นอย่างดี และเมื่อพิจารณาการจัดประชุมสัมมนาอื่นๆ ก็จะพบว่าส่วนใหญ่มีสภาพไม่แตกต่างกันนัก(หากไม่ใช้วิธีเกณฑ์คนเข้าร่วม)

  อย่างไรก็ตาม จะพบพฤติการณ์สำคัญคือการร่วมคิดวิเคราะห์มักพบได้ยาก แต่การจัดทำข้อสรุปร่วมกันจะพบได้มาก ทั้งนี้ จะมีคุณภาพต่ำในด้านข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจและจัดทำข้อสรุปนั้นๆ ส่วนนี้ มีลักษณะไม่แตกต่างกันสำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคใต้ แต่ไม่ค่อยพบในภาคกลาง ไม่ว่าในกรุงเทพฯ หรือต่างจังหวัด

- **การร่วมดำเนินการตามบทบาทและความรับผิดชอบ** : ในการจำแนกกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจะอาศัยการพิจารณาความเกี่ยวข้องตามกฎหมาย ซึ่งมีการระบุสิทธิ อำนาจหน้าที่ไว้ครบถ้วนสำหรับประชาชนในแต่ละภาคส่วนหรือแต่ละอาชีพ ทั้งในภาครัฐและนอกภาครัฐ ซึ่งจะแสดงให้ทราบลักษณะของบทบาทและความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายชัดเจน แต่จากการดำเนินงานพบว่ามีการแสดงบทบาทของผู้มีส่วนได้เสียน้อยมาก นัยสำคัญของสภาพเช่นนี้ อาจเป็นไปได้สูงว่าผู้มีส่วนได้เสียส่วนใหญ่ยังไม่รับรู้หรือเข้าใจกับบทบาทของตนเองต่อประเด็นสาธารณะเหล่านี้ ส่วนนี้ มีลักษณะไม่แตกต่างกันทั้ง 3 ภาค

ใคร? ทำอะไร? :

ข้อเสนอยุทธศาสตร์การปรับตัว/เตรียมความพร้อมรับมือกับอนาคต
จากข้อมูลและการวิเคราะห์โดยผู้วิจัย และข้อเสนอจากผู้มีส่วนร่วมบางส่วน
ใน 3 ภาค ของประเทศไทย

- <u>หลักการของข้อเสนอแนะ</u> : เป็นการทำให้สังคมในอนาคตมีความพร้อม โดยฟื้นฟูความสามารถของคนและสังคมทั้งใน 3 ภาค เนื่องจากปัจจุบัน ยังมีศักยภาพไม่เพียงพอที่จะรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ เกี่ยวกับประเด็นการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศโดยจัดเป็นปัจจัยความอ่อนไหวหรือจุดอ่อนไหวของทุกภาคส่วนการพัฒนาประเทศตามผลการศึกษา ทั้งนี้ เป็นแนวทางการเสนอแนะให้พัฒนาคุณภาพคนและการมีส่วนร่วมเชิงกว้างโดยไม่จำเป็นต้องเจาะจงไปที่ประเด็นการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ เนื่องจากสิ่งที่เป็นข้อด้อยควรปรับปรุงนั้น เป็นคุณภาพคนและสังคมในขั้นพื้นฐาน
- <u>แนวทางดำเนินงานเพื่อเตรียมความพร้อม</u>
  - **เป้าหมายการฟื้นฟูคุณภาพคนและสังคม**
    - แก้ไขปรับปรุงลักษณะนิสัยของคน จำนวน 2 ด้าน ได้แก่
      - นิสัยที่ไม่ชอบใช้การคิดเชิงวิเคราะห์/เชิงระบบ และมีความอดทนต่ำต่อการค้นคว้าศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ระยะเวลานานหรือซับซ้อน
      - นิสัยที่ชอบใช้ความรู้สึกในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ โดยไม่อยู่บนพื้นฐานข้อมูล/ข้อเท็จจริงที่มากพอ สามารถตรวจสอบและเชื่อถือได้
    - แก้ไขปรับปรุงด้านคุณภาพการมีส่วนร่วม จำนวน 4 ด้าน ได้แก่
      - การมีส่วนร่วมอย่างใส่ใจเอาจริงเอาจังต่อปัญหาที่เกิดขึ้นมากกว่าการวิพากษ์วิจารณ์และอดทนต่อการพัฒนานวัตกรรมสำหรับการแก้ไขข้อบกพร่องทางสังคมโดยไม่ใช้แนวปฏิบัติซ้ำๆ ที่รับรู้และเข้าใจแล้วว่าไม่มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาต่างๆ
      - การมีส่วนร่วมให้ข้อมูลและอภิปรายตรวจสอบข้อมูลอย่างถี่ถ้วน
      - การมีส่วนร่วมคิดวิเคราะห์และจัดทำข้อสรุปด้วยกันอย่างมีคุณภาพ
      - การร่วมดำเนินการในทันทีอย่างกระตือรือล้น หลังได้ข้อสรุปร่วมกันภายใต้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และขอบเขตความรับผิดชอบทั้งของตนเองและผู้อื่นในระบบของปัญหานั้น ทั้งนี้ ด้วยความอย่างตั้งใจเอาใจใส่จริงจัง และต่อเนื่อง

- **กลุ่มเป้าหมายสำหรับการดำเนินงาน** จำนวน 3 รุ่น(ช่วงวัย) ในทุกภาคส่วนทุกระดับ
  - ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือคนที่เกี่ยวข้องด้านเกษตรกรรมและทรัพยากรน้ำ รวมทั้งด้านอื่นๆ ตามความเกี่ยวข้องซึ่งพิจารณาได้จากปัจจัยสาเหตุของปัญหาและกลไกรับมือจำนวน 22 ปัจจัยตามผลการศึกษา(ESC factors)
  - ภาคกลาง คือคนที่เกี่ยวข้องด้านโรคระบาดและการพัฒนาชุมชนประเภทเมือง ธุรกิจและสถาบันราชการ(พื้นที่ชายฝั่งทะเล) รวมทั้งด้านอื่นๆ ตามความเกี่ยวข้องซึ่งพิจารณาได้จากปัจจัยต่างๆ จำนวน 13 ปัจจัยตามผลการศึกษา(ESC factors)
  - ภาคใต้ คือคนที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาเศรษฐกิจบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลและภาคการท่องเที่ยว รวมทั้งด้านอื่นๆ ตามความเกี่ยวข้องซึ่งพิจารณาได้จากปัจจัยต่างๆ จำนวน 17 ปัจจัยตามผลการศึกษา (ESC factors)
  - เป้าหมายคน 3 รุ่น(ช่วงวัย) ได้แก่
    - คนทำงานในปัจจุบัน(อายุ 30 ปีขึ้นไป) : เป็นกลุ่มเดียวที่มีกำลังทรัพยากรด้านต่างๆ ที่สามารถปรับปรุงสภาพแวดล้อมในสังคมให้ลดข้อด้อยด้านคุณภาพคนและคุณภาพการมีส่วนร่วมให้บรรเทาลง ทั้งนี้ ผลลัพธ์อาจไปเกิดขึ้นในอนาคตที่คนทำงานรุ่นใหม่และกลุ่มเด็กและเยาวชนเติบโตขึ้น
    - คนวัยทำงานรุ่นใหม่(อายุ 20-30 ปี)
    - เด็กและเยาวชน
- **แนวทางดำเนินงาน**
  - **<u>แนวทางในภาพรวม</u>** รัฐบาลควรเป็นแกนหลักในการปรับปรุงคุณภาพสื่อทุกประเภทโดยเฉพาะโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์รายวัน ให้เป็นสภาพแวดล้อมของข้อมูลข่าวสารที่กระตุ้นให้ประชาชนเกิดพัฒนาการในลักษณะการคิดเชิงวิเคราะห์ การคิดเชิงระบบ ลดการใช้ความรู้สึกและเพิ่มการใช้ข้อมูลให้มากขึ้น และกระตุ้นให้เกิดการยกระดับคุณภาพการมีส่วนร่วมทั้งสี่ด้านขึ้นมา
  - **<u>แนวทางแบบเจาะจงตามกลุ่มเป้าหมายช่วงวัย</u>**
    - คนทำงานในปัจจุบัน(อายุ 30 ปีขึ้นไป) และคนวัยทำงานรุ่นใหม่(อายุ 20-30 ปี)
      - ระดับนโยบาย
        - ใช้แนวทางการปรับปรุงตนเองในภาครัฐเป็นตัวอย่างให้ภาคประชาชนและภาคธุรกิจเอกชน โดยรัฐบาลจะต้องเป็นตัวอย่างลำดับแรกและให้นโยบายลงมาตามโครงสร้างการบริหาร ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาคน(ข้อที่ ๕.๔.๑, ๕.๔.๓, ๕.๕.๒) และยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม(ข้อ ๕.๑.๓, ๕.๒.๖,

๕.๓.๑, ๕.๓.๒) ตามแผนฯ ๑๑ โดยดำเนินการปรับปรุงตนเองเพื่อลดข้อด้อยตามที่เห็นว่ามีอยู่จริงและพัฒนาด้านการสื่อสารข้อมูลสาธารณะเพื่อเป็นการกระตุ้นให้คนนอกภาครัฐโอนเอนตาม

- ระดับพื้นที่
  - ใช้แนวทางเดียวกับระดับนโยบาย คือหน่วยงานภาครัฐในแต่ละพื้นที่ควรพิจารณาข้อด้อยภายในองค์กรแล้วลงมือแก้ไขและพัฒนาการสื่อสารให้เป็นตัวอย่างกระตุ้นนอกภาครัฐ ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐและบุคลากรภาครัฐในปัจจุบัน จะมีกระจายอยู่ครอบคลุมทุกหมู่บ้านในประเทศไทย โดยนับตั้งแต่ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยฯ สมาชิก อบต. หรือเทศบาล ขึ้นมาตามลำดับ

- เด็กและเยาวชน
  - ระดับนโยบาย
    - กระทรวงศึกษาธิการ ควรทบทวนและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ที่ส่งผลให้กระบวนการผลิตคนของประเทศมีข้อด้อยที่ตรวจพบอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมในการเรียนการสอนระดับปฐมวัย/ขั้นพื้นฐาน ที่จะเป็นการวางรากฐานทัศนคติและลักษณะการใช้ความคิดจากภายในตัวเองออกสู่การรับรู้ของผู้อื่นเมื่อเด็กเจริญเติบโตขึ้นเรื่อยๆ
  - ระดับพื้นที่
    - ครอบครัว ครู/บุคลากรทางการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และในสังคมอาชีพต่างๆ ซึ่งจะอยู่ใกล้ชิดเด็กๆ มากที่สุด คนที่เป็นพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ ควรพิจารณาข้อด้อยของตนเองและทำการแก้ไขปรับปรุงเป็นตัวอย่างให้กับเด็กๆ และอย่าสอนเด็กให้เกิดจุดด้อยด้านความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ การคิดเชิงระบบ การใส่ใจด้านข้อมูล และความใส่ใจด้านการมีส่วนร่วมในสังคม

- **<u>แนวทางปฏิบัติในสภาพแวดล้อมที่เป็นอุปสรรค</u>**

  ควรลงมือปฏิบัติโดยไม่ต้องหวังผลลัพธ์ภาพใหญ่ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งสังคมเป็นวงกว้าง แต่ให้เริ่มจากจุดเล็กๆ ที่มีความพร้อมโดยเชื่อมโยงแต่ละจุดเล็กๆ นั้นในพื้นที่ต่างๆ ระดับและภาคส่วนต่างๆ เป็นเครื่องข่าย โดยพัฒนากลยุทธ์ในการสื่อสารสาธารณะเพื่อกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม **<u>จุดอ่อนในปัจจุบัน</u>** จะเป็นในส่วนของการเชื่อมโยงและการพัฒนาเทคนิคในการสื่อสารสู่สาธารณะ และเทคนิคในการกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงในสังคม ส่วนคุณภาพคนและการมีส่วนร่วมที่มีศักยภาพสูงหรือที่มีการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอนั้น พอจะพบได้ไม่น้อยในจังหวัดต่างๆ ทั้งในภาครัฐและนอกภาครัฐ